

ПОДКРЕПЕНО ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ

**ИЛИ
КАК ХОРА С ИНТЕЛЕКТУАЛНИ
ЗАТРУДНЕНИЯ ИЛИ ПСИХИЧНОЗДРАВНИ
ПРОБЛЕМИ МОГАТ ДА БЪДАТ
НЕЗАВИСИМИ В ЖИВОТА СИ**

Брошурата е подготвена от Български център
за нестопанско право в рамките на проект
„Чл. 12 – следваща стъпка“.
Финансирането за този проект е предоставено
от Фондация „Отворено общество“.

Целта на настоящата брошура е да представи същността и смисъла на подкрепеното вземане на решения съобразно ратифицираната от България Конвенция за правата на хората с увреждания

През октомври 2012 година в България стартира пилотна програма, чиято цел е да помогне за практическото прилагане на моделите на подкрепено вземане на решения в страната, като обхване минимум 40 лица с интелектуални затруднения и психично здравни проблеми. Програмата се състои от три взаимосвързани проекта, реализирани с експертната помощ на канадската неправителствена организация Институт за изследване и развитие на включването и обществото (Institute for Research and Development on Inclusion and Society (IRIS)¹):

- Пилотен проект „Смяна на парадигмите в контекста на чл.12 от КЗПХУ. Търсене на решения за хората с психичноздравни проблеми“, изпълняван от Глобална инициатива в психиатрията – София (ГИП – София) в партньорство с Национална организация на потребителите на психично здравни услуги (НОППЗУ). Проектът има за цел да тества подходи за подкрепено вземане на решения при лица с психично здравни проблеми, реализира се в София и в Благоевград и цели да обхване поне 20 лица. Период на проекта: октомври 2012 – септември 2013 г.
- Пилотен проект „Да овластим хората с интелектуални затруднения“, изпълняван от Българска асоциация на хората с интелектуални затруднения (БАЛИЗ). Проектът има за цел да тества подходи за подкрепено вземане на решения при лица с интелектуални затруднения, реализира се в София и във Видин и цели да обхване поне 20 лица. Период на проекта: октомври 2012 – септември 2013 г.
- Проект „Член 12 – следваща стъпка“, изпълняван от Български център за нестопанско право (БЦНП). Проектът има за цел да координира дейността на партньорите в програмата, както и да подпомогне изработването на адекватни правни механизми и правила, гарантиращи възможността на лица с психично здравни проблеми и лица с интелектуални затруднения да упражняват своята дееспособност. Период на проекта: октомври 2012 – май 2014 г.

¹ IRIS е канадска неправителствена организация, която работи от позицията на движението за живот в общността в сътрудничество с други организации, посветени на проблемите на хората с увреждания и социалната справедливост. Институтът осъществява изследвания на политиките и социалното развитие като насърчава утвърждаването на нови начини за мислене, вдъхновение и образование с цел подобряване на гражданското състояние, включването, зачитането на човешките права и благосъстоянието на хората с интелектуални и други увреждания.

КАКВО Е ПОДКРЕПЕНО ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ ?

Това е подкрепата, с която могат да вземат решения и хората, изключени от общността заради наличието на интелектуално затруднение и/или психично здравен проблем - хора, за които е общоприето (някой е приел), че са неспособни да вземат решения, да работят и пр. през целия си живот или в периоди от него (например в период на психична криза).

ЗА КАКВИ РЕШЕНИЯ ВСЕ ПАК ИДЕ РЕЧ ?

Най-вече за основните: за избора къде да живея, да имам приятели, да разполагам с пари и да мога да ги харча за каквото реша, да мога да отида на лекар и да реша при кой и кога, да мога да работя...

„Подкрепено вземане на решение“ е процес, в който подкрепящи лица помагат на пълнолетни хора с психичноздравни проблеми или с интелектуални затруднения във вземането на решения за техния личен живот, здраве, финанси и собственост. Подкрепеният човек сам избира хората, които ще му помагат, като включва членове на семейството, приятели и застъпници, на които вярва.

КОЙ УЧАСТВА В ПРОЦЕСА НА ПОДКРЕПЕНО ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ?

Подкрепяно лице:

това е човекът, който е в центъра на подпомагането при вземане на решения. За целите на пилотната програма подкрепяното лице е човек, който или е в ситуация или в риск от това някой да взема решения вместо него, независимо от неговата дееспособност.

Подкрепящи лица

Да умееш да подкрепяш човек при вземане на решения означава:

- да слушаш и да учиш с човека;
- да му помагаш да комуникира;
- да се стремиш той/тя да направлява живота си;
- да му осигуриш възможността да взаимодейства с други хора около него и да дава своя принос като равноправен гражданин.

Изискването към подкрепящите лица е да са съпричастни към човека, да го уважават и човекът да им се доверява. Подкрепящите лица не са професионални подкрепящи (и не получават пари за това, което правят). Мрежата от подкрепящи лица може да е динамична и в различни моменти да участват различни хора в нея.

Подкрепящият трябва едновременно:

- да има доказана връзка на доверие с човека;
- да може да разбира формите на комуникация и разумно, логично да интерпретира воля и предпочитания на човека и да използва интерпретацията към конкретни ситуации на вземане на решение;
- да има ангажираност към благосъстоянието на човека, да може да интерпретира неговите воля и предпочитания, и да му оказва подкрепа при вземане на решение на основата на тази интерпретация.

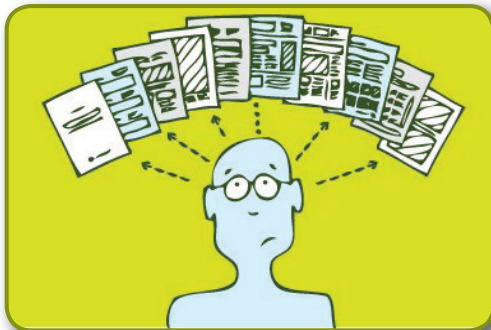
Фасилитатор

Фасилитаторът има две задачи:

- да подкрепи човека да изгради мрежата
- да подпомогне подкрепящите да уважават и зачитат изборите на подкрепяното лице, да му оказват подкрепа, да му помогнат да има мечти.

ОЦЕНКАТА НА КАПАЦИТЕТА НА ЧОВЕКА ДА ВЗЕМА РЕШЕНИЯ – МЕРИЛО ЗА НУЖДАТА ОТ ПОДКРЕПЕНО ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ

Когато се оценява капацитетът на човека да взема решения, винаги трябва да се помни, че:

- оценката е по отношение на капацитет за конкретно решение, а не за човека, като цяло;
- капацитетът може да се променя с времето;
- всеки може да вземе „неразумно“ решение и това няма нищо общо с капацитета за вземане на решения.

Всеки път, когато се прави преценка на капацитета на човека за вземане на решения, следва първо да се даде отговор на два въпроса:

- Има ли някакво нарушение във функционирането на мозъка?
- Ако да, води ли това до невъзможността лицето да вземе конкретно решение?

За да се прецени капацитетът за вземане на решение, трябва да се направи функционален тест, според който лицето няма капацитет да взема решения, ако не може:

- да разбира информацията, относима към решението;
- да задържа информацията;
- да използва и преценява адекватно информацията като част от вземането на това решение;
- да комуникира решението (по какъвто и да е начин).

Някои ключови принципи за Подкрепеното вземане на решение:

- Подкрепеният човек е в основата и е най-важен – гарантира се правото му на избор, уважението към него и неговите решения, включително и за това кои са хората, които иска да го подкрепят;
- Нужно е да съществува връзка на доверие между подкрепения човек и подкрепящите го;
- Участието на всички в подкрепящата мрежа е доброволно;
- Фасилитаторът организира първоначално мрежата, грижи се за нейната устойчивост във времето и подпомага процесите в нея;
- Избягване ситуациите на конфликт на интереси между подкрепяния и подкрепящ.

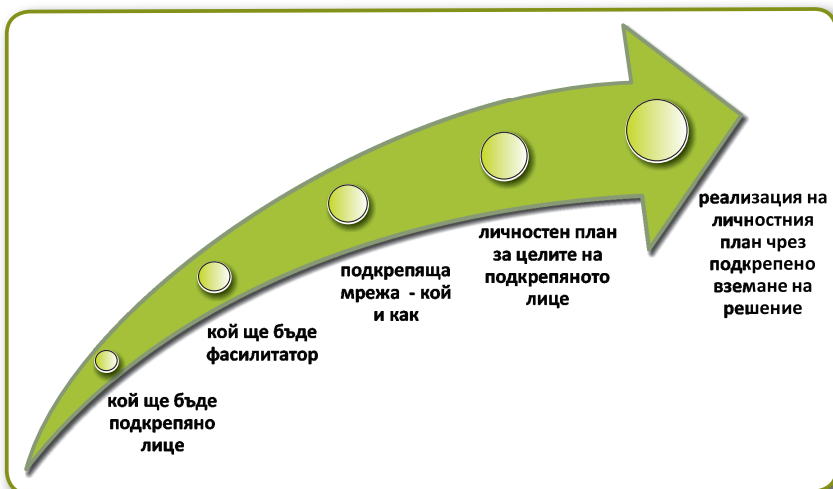
АЛГОРИТЪМ ЗА ПОДКРЕПЕНО ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЕ

В рамките на пилотната програма бе разработена система (алгоритъм) от конкретни етапи, всеки състоящ се от минимално необходими стъпки, които следва да бъдат предприети с оглед реалното прилагане на подходи за подкрепено вземане на решения спрямо лица с психично

здравни проблеми и лица с интелектуални затруднения. Всеки един от етапите е обезпечен с необходимата документация с оглед гарантиране спазването на действащото българско законодателство.

Основни етапи:

ПРОЕКТ

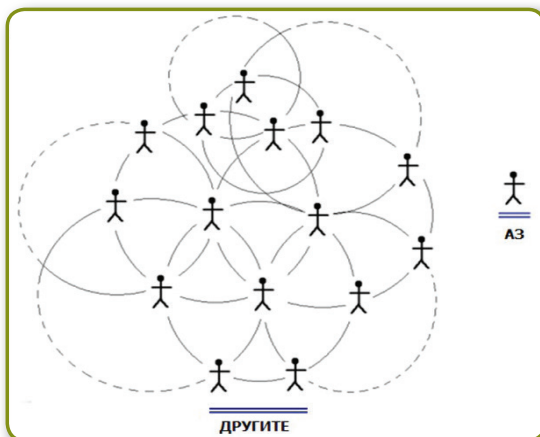
„СМЯНА НА ПАРАДИГМИТЕ В КОНТЕКСТА НА ЧЛ.12 ОТ КПУХУ.

ТЪРСЕНЕ НА РЕШЕНИЯ ЗА ХОРАТА С ПСИХИЧНОЗДРАВНИ ПРОБЛЕМИ”

Н П З У

**Запитвали ли сте се някога
как изглежда светът от гледна точка
на човек с психично здравен проблем?
В повечето случаи картината е тази:**

В течение на годините психично здравните проблеми често стават причина човекът, който ги изпитва, все повече да ограничава своите контакти, а кръгът на подкрепящите го близки и приятели осезаемо да намалява: той нерядко се оказва изолиран, извън мрежата на обществото.

Как се отразява изолацията в живота на хората с психично здравни проблеми?

Както в живота на всички други: тя задълбочава проблемите им.

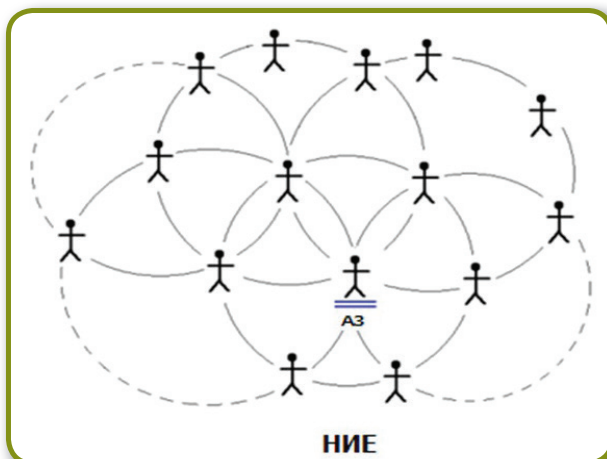
Хората с психично здравни проблеми, живеещи изолирани от обществото, се чувстват неразбрани и уязвими, те получават твърде ограничена обратна връзка за това кои са, какво могат, какъв е резултатът от действията им и това допълнително влошава тяхната ориентация. Те нямат достатъчно подкрепа и увереност при взимане на решения. Всичко това, добавено към проблемите, пораждани от психичното разстройство, прави живота им още по-труден и объркан.

В рамките на настоящия пилотен проект, подпомаган активно от обучен специалист (фасилитатор), подкрепяният човек прави следните стъпки:

- Разширява кръга на хората, които го подкрепят и обичат;
- Получава тяхната помощ в определянето на важните за него цели и заедно с тях работи за постигането им;
- Има подкрепата им във всички области на своя живот: дом, приятелски кръг, работа, здраве, образование, финанси, покупки и др. Доверява се на тяхната преценка по всички въпроси, за които няма увереност да вземе решение сам;
- Вслушва се в обратната връзка, която те му дават, с тяхна помощ различава отрано предвестниците на настъпваща психична криза и взема навреме мерки, за да я предотврати;
- Участва в група за взаимопомощ, където споделя опита и преживяванията си с други хора, имащи същия проблем. Може да стане част от подкрепящия кръг на друг човек, участник в тази група, или да срещне сред участниците хора, които да станат част от неговия.

В резултат на тези стъпки човекът отново изгражда трайни връзки и създава близки взаимоотношения: около него се формира подкрепящ кръг, сходен с неформалните подкрепящи кръгове, които има всеки един от нас.

Отново е включен в мрежата на обществото, а светът за него започва да изглежда така:

ПРОЕКТ „ДА ОВЛАСТИМ ХОРАТА С ИНТЕЛЕКТУАЛНИ ЗАТРУДНЕНИЯ“

Стъпка по стъпка към подкрепено вземане на решение от хора с интелектуални затруднения и/или аутистични проблеми

В основата на пилотирания подход за подкрепено вземане на решения при хора с интелектуални затруднения или аутистични проблеми стоят отговорите на следните въпроси:

Как изработваме личен профил?

Процесът по изработване на личен профил включва съставяне на изчерпателен списък по основните сфери от живота на човека място за живот, обучение, труд, здраве, имущество, свободно време, на основата на който по време на провеждани периодични срещи и с помощта на фасилитатор, лицето идентифицира важните неща за себе си:

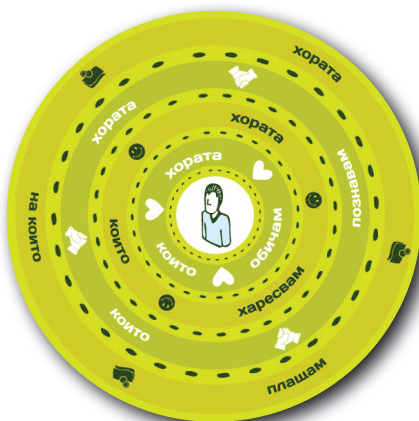

- ключови събития от живота: промени, здравословни проблеми, хубави преживявания, тъжни спомени;

- взаимоотношения с хората около него – тези, които обича, приятели, подкрепящи го, към кого се обръща за помощ и съвет;

- емоционални нужди.

Личният житейски план - „мотор“ за промяна живота на човека

Целта е с времето неформалните ресурси на подкрепящата мрежа да стават по-богати и хората в нея, заедно с планиращия човек, да осъзнаят силата на процеса, възможностите и правата, които дава той на човека с увреждане.

ПРОЕКТ

„ЧЛЕН 12 – СЛЕДВАЩА СЪТЪПКА“

Ролята на този проект в програмата е в три основни насоки:

- застъпническа – като подпомага изработването на нови правни механизми, чрез които хората с увреждания да упражняват самостоятелно дееспособността си
- изследователска – като проучва промяната в нагласите на различните групи лица, въввлечени в програмата (професионалисти и експерти, подкрепяни, подкрепящи и т. н.)
- координационна, като събира и съхранява информация относно резултатите от тестването на подкрепено вземане на решения

Планирани дейности по проекта

Предизвикателството пред България

ПРЕДИСТОРИЯ:

На 13 декември 2006 г. ООН прие Конвенция за правата на хората с увреждания (КПХУ).

На 23 декември 2010 г. Европейският съюз се присъедини към КПХУ.

На 26 януари 2012 г. България ратифицира КПХУ.

Член 12 от Конвенцията поставя във фокус изискването за промяна в действащите правни режими на запрещение, настояничество и попечителство, чрез премахване на заместващото вземане на решения за лица с интелектуални затруднения или психично здравни проблеми и въвеждане на модели на подкрепящо вземане на решения. Съгласно концепцията на чл. 12 хората с увреждания могат и следва да упражняват правата си лично, независимо и самостоятелно т. е. не може да има „подмяна“ на волята на едно лице с тази на трето лице (настоятник, попечител, застъпник и т. н.).

Чрез регламентирането на подкрепено вземане на решения в България трябва да се постигне ясното и точно прилагане на принципите, заложи в КПХУ за защита на правата на хората с увреждания и техните най-добри интереси. Ще е необходима правна реформа на действащото българско законодателство. Но не само. Необходимо е възприемане и прилагане на цялостен подход, който включва не само промяна в законите и регулациите, но и цялостна държавна политика, предвиждаща обучения по прилагането на конвенцията и осигуряване на адекватни финансови ресурси, за да бъдат изпълнени предвидените мерки.

Също така е важно всеки от нас да има и друго отношение – да приемаме и зачитаме изборите, които правят хората с различни затруднения и които не могат да комуникират като нас.

БЪЛГАРСКИ ЦЕНТЪР ЗА НЕСТОПАНСКО ПРАВО

е създаден през юли 2001 г. и е вписан в Централния регистър към Министерството на правосъдието като фондация в обществена полза.

БЦНП е местният партньор на Международния център за нестопанско право (ICNL) със седалище във Вашингтон и на Европейския център за нестопанско право (ECNL) със седалище в Будапеща. Мисията на БЦНП е да оказва подкрепа при изработване и прилагане на закони и политики с цел развитие на гражданското общество, гражданско участие и добро управление в България.

КОНТАКТИ

България, София 1000, ул. Добруджа 6, ет.1

Тел./факс: (02) 981-66-17, 988-81-66

info@bcnl.org

www.bcnl.org

www.equalrights.bcnl.org

ГЛОБАЛНА ИНИЦИАТИВА В ПСИХИАТРИЯТА - СОФИЯ (ГИП - София)

е регистрирана в България през декември 2004 година,
като фондация в обществена полза.

ГИП - София, като част от федерацията ГИП, споделя обща мисия и ценности и работи в името на постигането на една обща цел: популяризиране на хуманна, етична и ефективна психично-здравна грижа в световен мащаб. Ние твърдо вярваме, че всеки човек трябва да има възможност да реализира своя потенциал, независимо от личните си проблеми или житейски обстоятелства.

КОНТАКТИ

България, София 1000, ул. Мальовица 1, ет.2

Тел.: (02) 987-78-75; факс: (02) 980-93-68

sofia@gip-global.org

www.gip-global.org

БЪЛГАРСКА АСОЦИАЦИЯ ЗА ЛИЦА С ИНТЕЛЕКТУАЛНИ ЗАТРУДНЕНИЯ (БАЛИЗ)

е национално представителна организация на хората с интелектуални затруднения в България, в която членуват хора с интелектуални затруднения, техните семейства и приятели. Мисията на БАЛИЗ е да защитава човешките права и достойнството на хората с интелектуални затруднения, както и да се бори с дискриминацията им. БАЛИЗ е член на Международната и Европейската мрежа на неправителствените организации за хора с интелектуални затруднения Инклузън (Inclusion International и Inclusion Europe).

КОНТАКТИ:

България, София 1000, ул. Лавеле 10, ет. 4

Тел.: (02) 417 44 19; факс: (02) 416 09 56

bapid@bapid.com

www.bapid.com

**НАЦИОНАЛНА ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПОТРЕБИТЕЛИ НА ПСИХИЧНО
ЗДРАВНИ УСЛУГИ (НОППЗУ)** е регистрирана през 2009 г. в СГС и е вписана в Централния регистър към Министерството на правосъдието като сдружение в обществена полза. НОППЗУ е сдружение на хора с психично здравни проблеми, което се ръководи от Управителен съвет, избран сред членовете на сдружението. Организацията е член на World Network of Users and Survivors of Psychiatry (WNUSP) – Световна мрежа на потребителите и оцелелите от психиатрията. Мисията на НОППЗУ е да обединява хората с психично здравни проблеми в България с цел подобряване на качеството им на живот и защита на правата и интересите им.

КОНТАКТИ

България, София 1000, ул. Мальовица 1, ет.2

Тел.: 0888 902737

yellowbgsubmarine@abv.bg